

Le fonti sui danni subiti da un inviato non sono di origine talmudica, ma la prima fonte in merito è in una teshuvàh del Ramban, raccolta nello Shut del Rashbà (cap. 20, fonte 1). La domanda di cui si occupa il Ramban riguarda uno shaliach che è stato danneggiato nei propri beni per via dell'incarico ricevuto, o che ha ricevuto un'accusa collegata alla sua shelichut che gli ha comportato una perdita economica. La domanda è se chi ha dato l'incarico deve risarcirlo o meno. Il Ramban risponde che non è tenuto a risarcire i danni dell'inviato, perché non lo ha danneggiato direttamente, ed al massimo può trattarsi di grama, e come sappiamo grama "beneziqin patur".

Il Ramban aggiunge che se l'inviato riceve una ricompensa, c'è un motivo ulteriore per esentare chi lo ha inviato dal risarcire. Una ghemarà nel trattato di Bavà Metzià (112a) difatti scrive che l'operaio è disposto a mettere in pericolo la propria vita per guadagnare (Rashì nella fonte 2). Alla luce di questo fatto chi lo ha incaricato non è tenuto a risarcire. Il Mordechay (Bavà Metzià, Remez 461, fonte 3) pone una differenza fra lo shaliach retribuito e chi lo fa gratuitamente. Difatti se è retribuito e viene rapito non a causa di chi lo ha incaricato, costui non deve riscattarlo, mentre se lo fa gratuitamente deve riscattarlo, perché è come se avesse prestato il proprio corpo a chi lo ha incaricato. A chi incarica si applicano quindi le regole degli shomerim, ai quali abbiamo accennato varie volte, fermo restando che c'è una differenza fra l'inviato retribuito e chi lo fa gratuitamente. Sembrerebbe quindi che se lo shaliach opera gratuitamente il Mordechay non sia d'accordo con il Ramban. Lo Shulkhan 'Arukh riporta per la halakhàh la Teshuvàh del Ramban in Choshen Mishpat 188,6 (fonte 4).

Il Ramà invece in 176,48 (fonte 5) riporta il Mordechay, anche se indica che c'è chi dissente. Lo Smà' (186,11; fonte 6) non capisce perché il Ramà non ribatte alle parole dello Shulkhan 'Arukh nel cap. 188, e risponde che il Ramà sostiene che la differenza fra inviato retribuito e non si ha solamente in caso di danno fisico, e non di danno economico. Il Mabbit nelle sue teshuvot (1,124; fonte 7) viene interrogato sul caso di un inviato, che collaborava con altri inviati, che viene accusato dal governo per via di dazi commerciali non pagati, in quanto già conosciuto alle autorità. Al Mabbit sembra chiaro che chi lo ha inviato deve pagare, in quanto è lui la causa del danno, mentre se l'inviato sarebbe potuto essere danneggiato allo stesso modo andando per conto proprio, non è tenuto a risarcire.

Rav Ya'aqov Wiel, uno dei più importanti rishonim ashkenaziti, basandosi su una ghemarà in Sanhedrin, pur confermando che chi ha dato l'incarico è esente dal risarcimento, scrive che chi ha dato l'incarico avrà una colpa. Nello Shut Tzemach Tzedeq si distingue nuovamente fra inviato retribuito e non, e aggiunge che chi ha dato l'incarico dovrà digiunare per 40 giorni, in caso di morte dell'inviato, e se questo aveva figli piccoli dovrà dare loro del denaro in tzedaqah. Il Nodà BiYehudàh aggiunge che se lo shaliach si era proposto, chi lo ha mandato non avrà bisogno di kapparàh. Secondo lo Shridè Esh (cap. 167, fonte 8) è giusto che chi lo ha inviato partecipi economicamente al riscatto.

Un caso ulteriore è quello di un socio, che nello smerciare la merce della società viene danneggiato, o peggio rapito. Da un punto di vista giuridico l'altro socio non deve partecipare a risarcire il danno o riscattarlo, ma il Ramban nella Teshuvàh citata (fonte 1B) sostiene che se l'uso è di risarcire, si segue l'uso.

מקורות

- 1) שאלה: מי שהגיע לו היזק בממון שלו, מחמת שליחות שולחו, או שהעלילו עליו מחמת השליחות, והפסידוהו ממון. אם על המשלח לשלם לו נזקו, אם לאו. וכן שותף שהיה הולך בפרקמטיא, ונתפס אצל ליסטים עם הפרקמטיא, אם על השותף לפדותו.
תשובה: אין המשלח חייב בתשלומי נזק השליח. שלא מצינו תשלומי נזק, אלא בנזקי עצמו או בנזקי ממונו, האי כדיניה והאי כדיניה. ונזקי ממונו כעין נזקי עצמו הן. כלומר: לפי שפשע בנזקו בשמירת ממונו. אבל בנזק שהגיע לשליח, מה היזק המשלח, ומה הגיע לו מחמת פשיעתו? וכל שכן, אם השליח שכיר, שהרי הלך בשכרו. כדכתיב: ואליו הוא נושא את נפשו. ודרשינן: שעל שכרו עלה בכותל ונתלה באילן. כלומר: ולפעמים שיפול ממנו וימות. ובכלל סכנת נפשו הכניס עצמו, מחמת... שכרו... ואפילו תאמר שבגרם שליחות הגיעו נזק, גרמא בנזק הוא ופטור...
...וכל שכן שאינו חייב לפדותו. שלא קבל עליו נזקי גופו של שותפו. אא"כ מנהג בכך, שהכל הולך אחר המנהג (1B)
- 2) כל עצמו הוא מוסר נפשו עליו, לעלות בכבש גבוה וסיכן בעצמו ליפול, ולתלות באילן כשעלה עליו למסוק זיתים, ולגדור תמרים ומסר נפשו עליו למיתה, שמא יפול מן הכבש או מן האילן
- 3) נראה לי דאם ראובן הלך בשליחות שמעון בשכר ונתפס בדרך ולא בסבת שמעון דאין חייב לפדותו אבל אם בחנם הלך...
...בשליחותו חייב לפדותו דשאלה שייכא בגוף בעלים
- 4) מי שהגיע לו היזק בממונו מחמת שליחות שולחו, או שהעלילו עליו מחמת השליחות והפסידוהו ממון, אין המשלח חייב לשלם לו נזקו.
- 5) כי אין שותף חייב לפדות חברו אף על פי שנתפס מכח השותפות (שם והגהות מרדכי דב"ב). ואם יש מנהג בזה הולכין (5) אחריו (תשובת רמב"ן סימן ב' כ"ו / ומהרי"ק שורש כ"ד, וקכ"ה / קנ"ה /). קמח] מיהו אם קבל עסק ותפסו השר עם שאר היהודים, והוצרך לתת מן העסקא בפדיון נפשו, אם דרך העיר לתת מן העסקא, הוי כשאר מס לתת מן העסקא (מרדכי פרק

הגוזל בתרא). וכל זה בשותפים, אבל מי ששולח חבירו בעסקיו ונתפס, י"א דאם הלך בשבילו בחנם חייב לפדותו, דהוי ליה עליו כשואל שחייב באונסין (מרדכי פ' האומנים והגהות שניות), ויש חולקין (תשובת רמב"ן סימן ב' כ'/ ומהרי"ק שורש (קל"א).

6) כך צריך לומר. ור"ל, דשם [סעיף מ"ח] כתב רמ"א פלוגתא באם נתפס בגופו אם חייב לפדותו באם היה שלוחו בחנם. 6) ואפשר לומר דדוקא שם הכריע מ"ו רמ"א דיש פלוגתא, משום דאמרין דהוה גופו כשואל לו, משום הכי סבירא ליה חד מאן דאמר דחייבים לפדותו, מה שאין כן כאן דניזק השליח בממונו, יש לומר דכולי עלמא מודים דפטור המשלח, משום הכי סתם רמ"א, ולא כתב כאן דיש חולקין אזה, ודו"ק

7) שאלה: ראובן עם כמה בני אדם באו בספינה והביאו צמר ופרעו המכס כפי מה שהיה המנהג אחר כמה שנים חזר בעל (7) המכס לתבוע שלא פרעו לו ומפני שלא היה מכיר את כולם תפס את ראובן והוא אמר לקצת מחביריו שהיו פה שיבואו עמו להשיב על טענות המעליל עליהם והם השיבו לו כי היה יותר טוב שהוא לבדו ילך ויטעון עמו כדי שלא יפסידו הרבה ומה שיפסיד יהיה על כולם ואחר שנתפטר ראובן על כולם כל אחד מאלו הנמצאים פה משתמט ואו' כי הם כבר פרעו ומזל ראובן גרס /גרם/ ומי שרוצה לפרוע אינו רוצה לפרוע כי אם מה שיגיע לו בערך הצמר שהיה לכל אחד מהם בספינה ונמצא ראובן מפסיד מה שפרע על כולם והוא תובע מאותם שנמצאו פה שיפרע כל אחד מה שהגיע לו בערך הצמר שהביא כל אחד מהם ומה שמגיע לאותם שלא נמצאו פה יפרעו בין כולם שוה בשוה עד שיגבו מהם או יעמדו עמהם בדין

תשובה: לכאורה היה נראה דאין כח לראובן לגבות מהם שום דבר... ואפילו הכי נראה לי בנדון זה שחייבים הנמצאים פה לפרוע גם כן כל מה שיגיע לכל אחד מהם ממה שפרע ראובן על אותם שלא נמצאו פה מפני מה שהשיבו לו שהיה יותר טוב שילך הוא לבדו ויטעון על כולם ומה שיפסיד יהיה על כולם או יפרעו חלקם כי בדברים אלו אפילו בלי קנין נעשה שלוחם להתפטר עם הגוי כפי מה שיוכל ואם לא היו אומרים לו כן גם הוא היה מתחבא או היה מתפטר עם הגוי על מה שהיה תובע ממנו לבדו וסמך על דיבורם ונתפטר עמו כפי מה שהיה יכול וכיון שהוצרך להתפש' על מה שהיה תובע ממנו ומהם נתפטר גם כן על מה שהיה תובע מהאחרים שלא נמצאו פה כי הכל תביעה אחד וכפי הנראה לא הוסיף מעות בפרט על אותם שלא נמצאו פה כי לא נתפטר עם הגוי לתת לו חלק ממה שהיה מגיע לכל אחד כפי ערך כל אחד ולא שלישי או רביע ממה שתבע אלא דרך כלל נתן לו מה שנתן כדי להנצל ממנו עם ההוצאות אחרות שעשה ולא היה בידו להתפטר על אלו שנמצאו פה לבד כיון שנתפס על קצתם שהיו פה ולכן נטל מחילה ממנו על כולם וכיון שכן אלו שאמרו לו שילך הוא ויטעון עם הגוי כדי שלא יפסידו הרבה הרי עשאוהו שליח לשיתפטר עמו כפי מה שיוכל ואם הוא ידוע שעשה מה שהיה יכול ולא פשע בפשר' שעשה חייבים כולם כמו שכתבתי

8) בדבר שאלתו, באחד שהשכיר א"ע לסוחר להעביר סחורות אסורות על הגבול ובדרכו נתפס ונשבה והושב בבית האסורים, אם מחוייב המשלח לפדות את השליח, יען כי בגרמותו ובדרך מילוי שליחותו נתפס... מ"מ נראה, שעפ"י מידת היושר מחוייב המשלח להשתתף בהוצאת פדיונו, דהנה בשו"ת נו"ב מהדו"ק או"ח סי' ל"ד מביא מחלוקת מהרי"ו וצ"צ, במי ששלח שליח להביא סחורה ונהרג בדרך אי מחוייב בכפרה. ועי"ש שמסיק עפ"י הגמ' סנהדרין צ"ה, א: אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד, עד מתי יהי' עוון זה טמון בידך, על ירך נהרגה נוב עיר הכהנים וכו', שבאם השליח התחיל מעצמו לדבר עם המשלח, אז אינו חייב בכפרה, ואם המשלח התחיל בדברים, אז חייב בכפרה. ולפיכך נראה, שעכ"פ מחוייב להשתתף בפדיונו וזו תהי' לו כפרה. ועי' בחו"מ סי' תכ"ז, שהבעה"ב מחוייב להסיר כל מכשול מביתו, ושם סי' תכ"ו, שמחוייב להציל את חבירו משום לא תעמוד על דם רעך. לכן יושיבו בי"ד של ג' והם ישומו בכמה חייב הבעה"ב להשתתף והכל לפי ראות הדיינים